

Πατριαρχικά Αιματόβρεχτα Ράσα Υπέρ του Ρωμαϊκού Γένους

- Η προσφορά, τα μαρτύρια και οι θυσίες του Ορθοδόξου Πατριαρχικού Ιερού Κλήρου για την εθνική παλιγγενεσία και την απελευθέρωση της Ελλάδος
- Το Οικουμενικό Πατριαρχείο με τους παντός βαθμού κληρικούς του υπήρξε η «ζώσα και ένσαρκη κιβωτός σωτηρίας του Γένους» για τη διατήρηση της εθνικής ταυτότητας και ελληνορθόξου ιδιοπροσωπίας και αυτοσυνειδησίας του έως και την απελευθέρωσή του

Η Ορθόδοξη Εκκλησία, ως εθναρχούσα Εκκλησία, η οποία υποστασιάζετο και ενσαρκώνετο στο θεσμό του Οικουμενικού Πατριαρχείου, διεδραμάτισε ενεργό και καίριας σημασίας ρόλο όχι μόνον κατά την μεγάλη και Ιερή Επανάσταση του 1821, αλλά και στις διάφορες προεπαναστατικές εξεγέρσεις και απελευθερωτικά κινήματα. Οι θάνατοι και απαγχονισμοί, όπως και το άφθονο μαρτυρικό αίμα Πατριαρχών, Αρχιερέων και απλών Κληρικών της Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας, είχαν ως αποτέλεσμα να ανέλθει το γόητρο και η αίγλη της Ορθοδόξου Εκκλησίας ακόμη περισσότερο στη συλλογική εθνική συνείδηση του αγωνιζόμενου ελληνικού λαού.

Μόνον κατά τον 17^ο αιώνα εμαρτύρησαν με φρικτό τρόπο επτά Οικουμενικοί Πατριάρχες (Κύριλλος Λούκαρις δια στραγγαλισμού, Κύριλλος Κονταρής δι' απαγχονισμού, Παρθένιος Α' δια δηλητηριάσεως, Παρθένιος Β' δια στραγγαλισμού, Παρθένιος Γ' δι' απαγχονισμού, Γαβριήλ Β' δι' απαγχονισμού και Ραφαήλ Β' δι' αγρίας θανατώσεως). Τους Οικουμενικούς Πατριάρχες ακολούθησαν στο μαρτύριο πολλοί ανώτεροι και κατώτεροι κληρικοί ως προσφορά θυσίας και αίματος στον υπέρτατο αγώνα του Γένους.

Θύματα δεν υπήρξαν μόνον οι κληρικοί της Κωνσταντινουπόλεως, αλλά και πολλοί άλλοι σε διάφορα μέρη της υπόδουλης Ελλάδος προσέφεραν το αίμα τους για την ελευθερία της πατρίδος. Στην Πελοπόννησο οι αδελφοί Μελισσηνοί ύψωσαν την σημαία της επαναστάσεως στη Μάνη, η οποία όμως εστοίχισε τη ζωή των Αρχιεπισκόπων Πατρών και Θεσσαλονίκης, οι οποίοι εκάησαν ζωντανοί από τους Οθωμανούς. Όταν αργότερα οι Επίσκοποι Μάνης Νεόφυτος και Λακεδαιμόνος Χρυσάνθος απέτυχαν να οργανώσουν μαζί με άλλους Μητροπολίτες, την επανάσταση, ο Επίσκοπος Τρίκης Διονύσιος ο Β', ο οποίος εκαλείτο φιλόσοφος ή «Σκυλόσοφος», εξημέρη και επιτέθηκε στους Οθωμανούς, στα Ιωάννινα, αλλά ηττήθηκε λόγω κακής οργανώσεως του επαναστατικού κινήματός του και αφού συνελήφθη, εξεδάρη ζωντανός από τους Οθωμανούς.

Τριάντα περίπου ιεράρχες και πάλι στην Πελοπόννησο φυλακίστηκαν στην Τρίπολη και υπεβλήθησαν σε φρικτά και απάνθρωπα βασανιστήρια. Ορισμένοι μάλιστα

εξ' αυτών εθανατώθησαν και αναδείχθηκαν Ιερομάρτυρες της Ορθοδόξου Εκκλησίας και εθνομάρτυρες της Ελληνικής Επανάστασεως. Μεταξύ τούτων ήταν οι Ανδρούσης Ιωσήφ, Δημητσάνης Φιλόθεος, Κορίνθου Κύριλλος, Μονεμβασίας Χρυσανθος, Ναυπλίου Γρηγόριος, Τριπόλεως Δανιήλ (ανεψιός του Πατριάρχου Γρηγορίου Ε'), Χριστιανουπόλεως Γερμανός, Ωλένης Φιλάρετος κ.ά. Ποιός, εξάλλου, μπορεί να λησμονήσει και τον Μέγα Διδάχο και Ιεραπόστολο του υπόδουλου Γένους Άγιο Κοσμά τον Αιτωλό;

Ο Κεφαλληνίας Τιμόθεος Τυπάλδος ηγήθηκε 150 κληρικών και μοναχών, ο Κορίνθου Ζαχαρίας εφονεύθη υπό των Οθωμανών, ο Θηβών Ιερόθεος, ο Λαρίσης Μακάριος, ο Ευβοίας Αμβρόσιος, ο Αθηνών Ιάκωβος και πολλοί άλλοι Αρχιεπίσκοποι, Επίσκοποι και Κληρικοί επετέλεσαν επίσης αξιόλογα πολεμικά έργα υπέρ της ελευθερίας του μαρτυρικού Γένους και υπέστησαν βαρύτατες θυσίες.

Άλλες σημαντικές προσωπικότητες της προεπαναστατικής περιόδου του 1821 ήταν ο μοναχός Σαμουήλ, ο ήρωας του Σουλίου, ο Παπαευθύμιος Βλαχάβας, ο οποίος ως καπετάνιος των οπλιτών της Θεσσαλίας εξήγειρε τους αρματολούς των Τρικάλων και της Λαρίσης και αφού συνελήφθη με δόλο από τον Αλή Πασά, υπέστη φρικτό θάνατο επί του πασσάλου. Αυτά συνέβαιναν προεπαναστατικώς.

Μετά την έναρξη της ελληνικής επανάστασεως του 1821 ο Ορθόδοξος Κλήρος και πάλι βρέθηκε στο πλευρό του αγωνιζόμενου Ελληνικού Λαού και με τις θυσίες του συνέβαλε θετικά στην επιτυχή έκβαση του εθνοαπελευθερωτικού αγώνα.

Επικεφαλής των ηρωικών μαρτύρων-κληρικών του 1821 ευρίσκεται ο Οικουμενικός Πατριάρχης Γρηγόριος ο Ε' (+1821), ο οποίος με τον μαρτυρικό θάνατό του καθάγιασε τον απελευθερωτικό αγώνα της εθνικής παλιγγενεσίας.

Τον μαρτυρικό θάνατο του Πατριάρχου Αγίου Γρηγορίου Ε' ακολούθησαν κατόπιν θανατώσεις και άλλων Πατριαρχικών Αρχιερέων, όπως του Εφέσου Διονυσίου, του Αγκιάλου Ευγενίου, του Νικομηδείας Αθανασίου, κ.ά. Στις 18 Απριλίου, μόλις δέκα ημέρες μετά τον απαγχονισμό του Αγίου Γρηγορίου του Ε', ακολούθησε στην Αδριανούπολη και ο απαγχονισμός του πρώην Κωνσταντινουπόλεως Αγίου Κυρίλλου του Στ'.

Το Φανάριο είχε μεταβληθεί σε σφαγείο και τόπο απαγχονίσεων. Φόνοι κληρικών και λαϊκών εσυνεχίζοντο χωρίς διακοπή και με μεγαλύτερη αγριότητα. Οι Οθωμανοί έκλεβαν την περιουσία των κληρικών, λεηλατούσαν και πυρπολούσαν ναούς και μοναστήρια και αφάνιζαν κάθε χριστιανικό στοιχείο.

Μόλις εκηρύχθη η επανάσταση οι πρώτοι που έλαβαν ενεργό ρόλο και δράση ήταν οι κατά τόπους αρχιερείς. Ο εθνεγέρτης Μαρωνείας Κωνστάντιος, ο Σαλώνων Ησαΐας, ο Ταλαντίου Νεόφυτος, ο Παλαιών Πατρών Γερμανός, ο Ρωγών Ιωσήφ, ο Καρύστου Νεόφυτος, ο Βρεσθένης Θεοδώρητος, ο Θεόφιλος Καΐρης, ο Άνθιμος Γαζής, ο Νεόφυτος Βάμβας διεκρίθησαν με τις διάφορες ενέργειές τους στην εξέγερση του λαού.

Πολλοί άλλοι έχυσαν αφειδώς το αίμα τους είτε κατόπιν φρικτών βασανιστηρίων, είτε στο πεδίο της μάχης. Ορισμένοι εξ αυτών ήταν οι αρχιερείς Μαρωνείας,

Μυριουπόλεως, Δέρκων, Αδριανουπόλεως, Τυρνάβου, Θεσσαλονίκης, Λαρίσης, Σμύρνης, Ρόδου κ.ά.

Στην ηρωική μεγαλόνησο Κύπρο λαμπρά ονόματα Ιεραρχών, όπως του Αρχιεπισκόπου Κυπριανού, του Πάφου Χρυσάνθου, του Κιτίου Μελετίου, του Κυρηναίου Λαυρεντίου και πολλών άλλων κατώτερων κληρικών και πολυάριθμων λαϊκών, κοσμούν τις χρυσές σελίδες της Ιεράς Επανάστασης του 1821.

Στα Ιεροσόλυμα, στο Άγιον Όρος και σε άλλες Ιερές Μονές και πόλεις της Ελλάδος, οι αγώνες του Ορθοδόξου κλήρου και οι θυσίες του υπήρξαν συνεχείς. Ιδιαίτερας μνείας αξίζουν τα γνωστά σε όλους ονόματα του Γρηγορίου Δικαίου ή Παπαφλέσσα και του Αθανασίου Διάκου, οι οποίοι με το μαρτύριό τους προκάλεσαν τεράστια θετική επίδραση στο ηθικό των αγωνιστών και επέφεραν πραγματική ανάσταση στους Έλληνες.

Την αυτοθυσιαστική προσφορά της Ορθοδόξου Εκκλησίας στο υπόδουλο Γένος μας για 400 έτη σκληράς και φρικώδους σκλαβιάς περιγράφει ο αείμνηστος Αρχιεπίσκοπος Αθηνών Χρυσόστομος Παπαδόπουλος (1923-1938) ως εξής: «Ο υπόδουλος Έλληνας έβλεπε ενώπιόν του διαρκώς την Εκκλησίαν, τον Αρχιερέα, τον ιερέα, τα δε ζητήματα της Εκκλησίας ήσαν ζητήματα του έθνους και τ' ανάπαλιν. Εστηρίζετο το έθνος επί της Εκκλησίας, αλλ' εστήριζε και αυτό την φιλόστοργον Μητέρα Εκκλησίαν... ο κλήρος συνεμερίζετο την δυστυχίαν του λαού και παρίστατο άγγελος παρήγορος, εν πάση στιγμή χειραγωγός και προστάτης».

Την ιδιαίτερη σχέση της Ορθοδόξου Εκκλησίας με τους Έλληνες ο μεγάλος Ιστορικός και Καθηγητής αιίδιμος Απόστολος Βακαλόπουλος περιγράφει χαρακτηριστικά ως εξής: «η τύχη του ελληνικού λαού εξαρτήθηκε πολύ από τη στάση των κληρικών πριν από την επανάσταση και κατά τη διάρκειάν της. Η ανάμειξη των λειτουργών της θρησκείας στην προπαρασκευή και κατόπιν στην διεξαγωγή του αγώνα έδωσε σ' αυτόν τον θρησκευτικό φανατισμό και την πίστη στο μέλλον, δύο σπουδαία όπλα για την εξάπλωση και την επιτυχία του κινήματος.

Έτσι ο ορθόδοξος κλήρος στην κοινή μεγάλη προσπάθεια των Ελλήνων για την αποτίναξη του ζυγού κατέδειξε πια ολοφάνερα τον εθνικό του χαρακτήρα, που είχε αρχίσει να προσλαμβάνει κατά τα τελευταία χρόνια της Τουρκοκρατίας. Στο πλαίσιο τούτο συντελείται και μία άλλη μεταβολή σύμφωνα με την οποία κοντά στον εθνικό χαρακτήρα του απελευθερωτικού πολέμου προσετέθη και ο θρησκευτικός. Εξάλλου, η θρησκευτικότητα των Ελλήνων βοήθησε πολύ το έργο της Φιλικής Εταιρείας. Η αθόρυβη και μυστική της εξάπλωση, κατά τα πρώτα τουλάχιστον χρόνια, οφείλεται στην ιερότητα του κινήματος, στη βαρύτητα του όρκου που έδιναν οι κατηχούμενοι στους κατηχητές, ο οποίος είχε μεγάλη και δυνατή επίδραση στις συνειδήσεις των Ελλήνων».

Σε άλλο σημείο ο Καθηγητής Απ. Βακαλόπουλος γράφει ότι: «Η Εκκλησία τόσο κατά την προεπαναστατικήν περίοδο όσον και κατά την επανάστασιν ανέλαβε και τον ρόλον του πολιτικού οδηγού παραλλήλως προς τον του θρησκευτικού τοιούτου. Οι δύο πόλοι, Ορθοδοξία και Ελληνισμός, περίξ των οποίων περιστρέφεται η ιστορία

των δύο τελευταίων αιώνων του Βυζαντίου, έμειναν σταθεροί, ιδίως ο πρώτος, και κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας πολύ περισσότερο δε κατά την επανάστασιν. Διότι τότε κατεφάνη σαφέστερον ο πολιτικός χαρακτήρ του κλήρου και ο στενός δεσμός αυτού μετά του έθνους. Οι κληρικοί ήσαν δυνάμει μεν πολιτικοί όχι όμως και ενεργεία...».

Κι αν ακόμη θα μπορούσε κάποιος με κακόβουλη προαίρεση και εμμονική προκατάληψη να επικρίνει την ενίοτε «συνετή» και «φρόνιμη ιερά τακτική» της διοικούσας Εκκλησίας έναντι της Υψηλής Πύλης, δεν θα πρέπει απαιδευτως να αγνοεί ή εσκεμμένα και δολίως να παραβλέπει ότι αυτή η ιερά τακτική απέβλεπε στην προστασία του Γένους από τον ολοσχερή αφανισμό του αλλοθρήσκου κατακτητή. Είναι δε πολύ χαρακτηριστική η άποψη του Μεγάλου Βρετανού Βυζαντινολόγου Στήβεν Ράνσιμαν ότι: «Στο βάθος της σκέψεως κάθε Έλληνα, όσο πιστά κι αν συνεργαζόταν με τους νέους Τούρκους κυριάρχους του, φώλιαζε η πίστη ότι μια μέρα η εξουσία του Αντίχριστου θα κατέρρεε και ότι τότε ο ενωμένος ελληνικός λαός θα σηκωνόταν και πάλι για να ξαναδημιουργήσει την άγια αυτοκρατορία του». Ο δε Πατριάρχης Κύριλλος Λούκαρις εύστοχα παρατηρεί ότι: «Δέκα χρόνους αν εβασίλευεν ο Τούρκος εις την Φραγκίαν δεν θα εύρισκες εκεί χριστιανούς», θέλοντας με τον τρόπο αυτό να αντιπαραβάλει τη μυστική δύναμη της Ορθόδοξου Ανατολικής Εκκλησίας, η οποία θυσιάστηκε μαζί με τον λαό και απετέλεσε το διαχωριστικό τείχος ανάμεσα σ' αυτόν και στον αλλόθρησκο κατακτητή, με αποτέλεσμα «τα δύο στοιχεία, ελληνικόν και τουρκικόν, να παραμείνουν κατά την διάρκεια 4 αιώνων άμικτα, ώσπερ το ύδωρ και το έλαιον» (Κ. Παπαρρηγόπουλος).

Αποδεικνύεται λοιπόν ιστορικά ότι στους δυσχείμερους και δίσεκτους χρόνους της υποδουλώσεως η Ορθόδοξη Εκκλησία «ενσαρκωμένη» και υποστασιοποιημένη στον θεσμό του μαρτυρικού και καθαγιασμένου Οικουμενικού Πατριαρχείου και των «Ιερών Φυλάκων» της πίστεως και του Γένους κληρικών του, απέβη, κατά την επιτυχή διατύπωση του Εμμ. Πρωτοψάλτη, «εις των κυριοτέρων παραγόντων της πολιτικής αποκαταστάσεως του υποδουλωθέντος έθνους μας». Τούτο δε συνέβη, όπως γράφει ο Στήβεν Ράνσιμαν στο έργο του: «Η Μεγάλη Εκκλησία εν αιχμαλωσία», επειδή «η Εκκλησία κατόρθωσε να επιβιώσει. Και όσο η Εκκλησία επεβίωνε, το έθνος δεν μπορούσε να πεθάνει». Γι' αυτόν ακριβώς το λόγο ο σοφός και λόγιος Νομομαθής Νικόλαος Σαρίπολος δικαιολογημένα από την ίδια την ιστορική πραγματικότητα διεκήρυττε στη Β' Εθνοσυνέλευση του 1864, σχεδόν αποκαλυπτικά και εν είδει δημοσίας ομολογίας: «Εσώθημεν δια της Εκκλησίας».

Κατακλείουμε το παρόν επετειακό μας αφιέρωμα με ένα μικρό απόσπασμα από τα λεγόμενα του Αγίου Γρηγορίου Ε', Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως (+1821) λίγο πριν από τον φρικτό απαγχονισμό του. Έλεγε ο Άγιος Γρηγόριος με θάρρος: «Με προτρέπετε εις φυγήν. Τότε μαχαίρι θα διέλθει τις οδούς της Κωνσταντινουπόλεως και των λοιπών πόλεων στις χριστιανικές επαρχίες. Εσείς επιθυμείτε εγώ μεταμφιεσμένος να καταφύγω σε κάποιο πλοίο ή σε κάποια οικία οιουδήποτε ευεργετικού ξένου πρεσβευτού και ν' ακούω από εκεί τις σφαγές του ποιμνίου μου; Ποτέ. Όχι. Εγώ δια τούτο είμαι Πατριάρχης: Για να σώσω το Έθνος μου και όχι για να χαθεί αυ-

τό από τα δολοφονικά χέρια των γενιτσάρων. Ο θάνατός μου ίσως επιφέρει μεγαλυτέραν ωφέλειαν παρά η ζωή μου. Οι ξένοι χριστιανοί ηγεμόνες αφού εκπλαγούν από τον άδικο θάνατό μου, θα ενδιαφερθούν περισσότερο για το Γένος των Ρωμιών.

Να φύγω; Ποτέ. Δε θα γίνω το χλεύασμα των ζώντων. Δεν θα ανεχθώ ώστε στους δρόμους της Οδησσοῦ ή της Κερκύρας διερχόμενος να με δακτυλοδείχνουν λέγοντας ότι είμαι ο δειλός και φονιάς Πατριάρχης του Γένους μας.

Εάν το Έθνος μου σωθεί και θριαμβεύσει, τότε είμαι πεπεισμένος ότι θα μου αποδώσει θυμίαμα επαίνου και τιμής διότι εξεπλήρωσα το χρέος μου.

Γνωρίζω την τύχην μου, η οποία με αναμένει, αλλά εάν φύγω, σώζω μεν εγώ την ζωήν μου, θα ιδώ όμως να εξαγοράζεται αυτή με το αίμα απείρων αθώνων. Η φυγή μου θα βεβαιώσει ακόμη περισσότερο τις περί ενοχές του Γένους μας υποψίες του Σουλτάνου, ο οποίος θα καταπνίξει το Γένος μας στο ίδιο του το αίμα με γενικές σφαγές».

Η μαρτυρική ομολογία του Αγίου Πατριάρχου Γρηγορίου του Ε΄ ενώπιον των Οθωμανών δημίων του αντηχεί ως κήρυγμα αιώνιο για όλους εμάς τους επιγενομένους πνευματικούς βλαστούς και γόνους του μαρτυρικού Φαναρίου, ήτοι της Πρωτοθρόνου και Πρωτευθύνου Μητρός Αγίας Μεγάλης του Χριστού Κωνσταντινουπολίτιδος Εκκλησίας: «Μάταια μοχθείτε, μάταιοι οι λόγοι σας. Ο Πατριάρχης των Χριστιανών αποθνήσκει Χριστιανός και είναι έτοιμος να υποστεί τας βασάνους σας και το μαρτύριον δια το όνομα του Χριστού». Και τούτο μεν ελέχθη τότε από ιερών χειλέων Αγίου και Μάρτυρος Πατριάρχου, επαναλαμβάνεται δε και ισχύει αμεταθέτως και ανενδότης μέχρι και σήμερα... «Τοις έχουσι ώτα ακούειν και νουν νοείν...».